

Oczekiwania społeczne dotyczące jakości zagospodarowania nadwodnych obszarów rekreacyjnych: przykłady z Polski, Niemiec i Turcji

The expectation social relating qualities farm implementing waterside recreational areas: examples from Poland, Germany and Turkey

Agnieszka Kułak, Tadeusz J. Chmielewski

Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie
Zakład Ekologii Krajobrazu i Ochrony Przyrody
a.k.ulak@wp.pl, tadeusz.chmielewski@up.lublin.pl

Abstract. The most attractive areas for many forms of tourism are a waterside recreation areas. From the tourist summer resort to specialist forms of tourism linked to individual passions such as: canoeing, river navigation, fishing, etc. For the rest of the water quality is particularly important clean water, rich and diverse terrestrial ecosystems, especially forests, and tourist accommodation, together with the accompanying greenery.

As demonstrated by the survey and the architectural landscape studies conducted in three selected countries – Poland, Germany and Turkey, the state of these components zoning waterfronts recreational areas is different, while the associated social expectations are similar. A large percentage of respondents looking for peace and quiet escape from the overwhelming reality of cities, their frenzied pace, noise, stress. Alienating resting in the comfort of nature, away from the hustle and bustle of civilization. In the three countries surveyed, but underlines the progressive deterioration of the recreational value of the favorite places of rest of the respondents, the main reason for giving the depletion of wildlife and overall environmental degradation, and construction on the open countryside.

The results obtained will be used in research in the development of recreational land regeneration project area around Zemborzyci Lagoon in Lublin.

Słowa kluczowe: nadwodne obszary rekreacyjne, wypoczynek, środowisko, oczekiwania społeczne

Key words: waterside recreation areas, rest, environment, social expectations

Wprowadzenie

Od ponad 40 lat w społeczeństwach krajów wysoko rozwiniętych wzrasta potrzeba wypoczynku w warunkach wysokiego standardu jakości środowiska i usług (Krzyszowska-Kostrowicka 1999). Regiony obfitujące w wody powierzchniowe stanowią atrakcyjne tereny dla wielu form wypoczynku: od wyjazdów letniskowych, po specjalistyczne formy turystyki związane z indywidualnymi pasjami np. kajakarstwem, żegluga rzeczna, wędkarstwem, itp. Dla jakości wypoczynku nad wodą szczególne znaczenie ma czystość wód, bogate

i różnorodne ekosystemy lądowe (zwłaszcza leśne) oraz baza turystyczna wraz z towarzyszącą jej zielenią urządzoną (Kozak 2009, Chmielewski 2007).

Kształtowanie zagospodarowania obszarów wypoczynkowych powinno szerzej uwzględniać ważny, dotychczas często pomijany, aspekt oczekiwań społecznych (Wejchert 1969). W świetle idei zrównoważonego rozwoju, w celu zaspokojenia podstawowych potrzeb zarówno współczesnego, jak i przyszłych pokoleń, należy dążyć do wzbogacenia warsztatu urbanistycznego o dialog specjalistów i planistów ze społeczeństwem – potencjalnymi użytkownikami terenów wypoczynkowych (Szumański 2003).

Cel badań

Celem pracy było porównanie obecnego stanu zagospodarowania przestrzennego terenów wokół wybranych podmiejskich zbiorników wodnych z oczekiwaniami społecznymi związanymi z jakością środowiska i sposobami zagospodarowania obszarów wypoczynkowych w trzech krajach: Polsce, Niemczech i Turcji. Autorzy za pomocą sondażu opinii publicznej pragnęli uzyskać ogólny ogląd sytuacji, jaka ma w tym zakresie miejsce w krajach europejskich położonych w różnych strefach biogeograficznych, o różnym profilu gospodarczym i różnym modelu wypoczynku. Uzyskane wyniki badań pomogą odpowiedzieć na pytanie jak – w oparciu o społeczne preferencje – należy prawidłowo kształtować nadwodne tereny wypoczynkowe. Wyniki te zostaną wykorzystane m.in. przy opracowywaniu projektu zmiany modelu zagospodarowania rekreacyjnego rejonu Zalewu Zembrzyckiego w Lublinie.

Obszar i metody badań

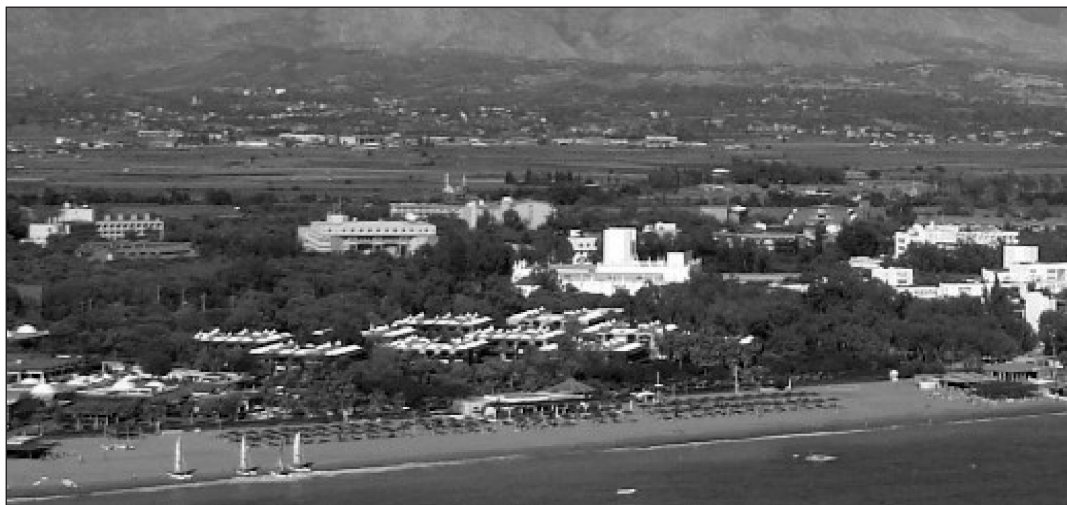
Badania ankietowe przeprowadzono w dni pogodne lipca i sierpnia 2009 r., w 3 krajach Europy: w Polsce, w Turcji oraz w Niemczech: wokół Zalewu Zembrzyckiego w Lublinie (Ryc. 1), na tzw. Riwierze Tureckiej w mieście Manavgat i wokół pobliskich sztucznych jezior: Manavgat Baraji i Oymapinar Baraji (Ryc. 2), oraz w kwietniu 2010 roku w Niemczech, w mieście Cottbus, na terenie zespołu parków utworzonych wzdłuż rzeki Sprewy (Ryc. 3).

Ryc. 1. Ścieżka rowerowa nad Zalewem Zembrzyckim w Lublinie. Fot. A. Kułak, 2010.

Badania prowadzono za pomocą kwestionariusza ankietowego, wśród 90 losowo wybranych rekreantów (po 30 w każdym z analizowanych rejonów). Ankieta zawierała 17 pytań zgrupowanych w trzech działach tematycznych, dotyczących: 1. preferencji wypoczynkowych; 2. oceny obecnego i wskazania preferowanego sposobu zagospodarowania podmiejskich nadwodnych terenów rekreacyjnych; 3. oceny zmian zachodzących w środowisku i sposobie zagospodarowania tych terenów. Większość pytań miała charakter wielokrotnego wyboru, niektóre odpowiedzi wymagały rozwinięcia, trzy pytania miały charakter otwarty. W metryce osobowej pytano o płeć, narodowość, wiek, wykształcenie i zawód.

Wśród ankietowanych nieznacznie przeważały kobiety; w Polsce stanowiły one 60%, w Turcji 53,3%, w Niemczech 63,3% ankietowanych. W Polsce (53,3%) i Turcji (36,7%) przeważały osoby młode, w wieku 20-39 lat, natomiast w Niemczech 40-59 lat (56,7%)

Ryc. 2. Wybrzeże morskie niedaleko miasta Manavgat (Turcja). Fot. A. Kułak 2009.

Ryc. 3. Pückler Pyramide w parku Branitz. Cottbus, Niemcy. Fot. A. Kułak, 2010.

Wyniki

Badania preferowanych miejsc wypoczynku wykazały, że 63,3% zapytanych Polaków, 90% Turków i 60% Niemców wiąże swój najczęstszy wypoczynek z pobytem nad wodą. Polacy wybierają jeziora (43,3%) i sztuczne zbiorniki wodne (50%), zaś Niemcy (43,3%) i Turcy (63,3%) pobyt nad morzem. Najczęstszą formą wypoczynku jest zdecydowanie plażowanie i spacer po terenach pięknych przyrodniczo.

Mimo zróżnicowanych warunków przyrodniczych oraz różnorodnego sposobu zagospodarowania przestrzennego na terenie trzech wybranych państw, oczekiwania społeczne związane z wymienionymi czynnikami są zbliżone. Aż 90% respondentów w Niemczech, 73% w Polsce i 65% w Turcji szuka ciszy i spokoju, oderwania się od przytłaczającej rzeczywistości miast, stresu i szybkiego tempa życia, wypoczywając w zaciszu natury, z dala od cywilizacji, preferując zagospodarowanie tylko niewielkich, nie eksponowanych w krajobrazie terenów, z harmonijnym wkomponowaniem obiektów wypoczynkowych w bogatą przyrodę (Ryc. 4a). Powodem pozytywnej oceny atrakcyjności miejsc w których wypoczywają Polacy, Turcy i Niemcy jest głównie piękno przyrody, zdrowe środowisko oraz cisza i harmonia krajobrazu. Dodatkowo, Niemcy cenią sobie wysoki standard infrastruktury i usług (Ryc. 4b).

Ankietowane osoby wskazały jednak na liczne, negatywne zjawiska występujące na terenach nadwodnych. Niemcom (66%), Polakom (63%) oraz Turkom (46%) przeszkadza postępujący chaos przestrzenny i degradacja krajobrazów, natomiast aż 93,3% osób w Turcji, 86,7% w Niemczech i 83,3% w Polsce razi zły stan środowiska: brudna woda, zaśmiecenie itp.

Jako powód negatywnej oceny popularnych miejsc wypoczynku podawano głównie degradację walorów przyrodniczych i krajobrazowych (Polacy 73,3%, Turcy 53,3% i Niemcy 56,7%). Równie ważnym okazał się problem narastającego tłoku i hałasu, na który wskazało aż 73,3% Niemców, 70% Turków i 56,7% Polaków. Respondenci zwrócili uwagę na stopniowe pogarszanie się walorów rekreacyjnych w ulubionych miejscach wypoczynku, za główną przyczynę podając zubożenie przyrody i ogólną degradację środowiska, zabudowywanie otwartych krajobrazów oraz wzrost ruchu komunikacyjnego i hałasu. Zjawisko pogorszenia się warunków wypoczynku najczęściej wskazywane było przez osoby z Polski (60%) i Turcji (56,7%), krajów o wysokim potencjale przyrodniczym dla rozwoju turystyki, lecz również postępującym chaosie urbanizacyjnym. Modelowym przykładem prawidłowego rozwoju miejskich, zielonych terenów wypoczynkowych związanych z wodą jest Cottbus (Niemcy), nie dziwi więc ogólne zadowolenie Niemców którzy stwierdzili, że w ostatnich latach warunki dla wypoczynku lekko (30%), bądź znacznie (ok.17%) się poprawiły.

Dyskusja

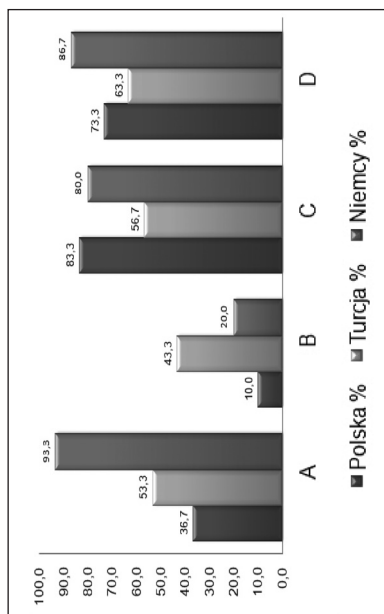
Na potrzebę badania opinii społecznej dotyczącej jakości krajobrazu, w którym ludzie chcieli by mieszkać i wypoczywać, kładzie szczególny nacisk Europejska Konwencja Krajobrazowa (Europejska Konwencja... 2006). Prezentowane w artykule wyniki badań są elementem realizacji tych zapisów Konwencji. Autorzy w pełni zdają sobie sprawę z ograniczonej reprezentatywności przeprowadzonych badań, wynikającej zarówno z małej próby losowo dobranych osób, miejsc ankietowania, jak i zmiennych warunków pogodowych. Chodziło jednak o sondaż opinii publicznej na temat ogólnych preferencji i oczekiwań ludności z różnych krajów europejskich, dotyczących sposobu zagospodarowania nadwodnych obszarów wypoczynkowych. Sondaż nie daje pełnego obrazu, a jedynie przybliżony wynik. Stanowi jednak silny wyznacznik trendu (Gruszczynski 2002). Sondaż pozwolił też na porównanie społecznej oceny dbałości projektantów o walory kompozycji krajobrazowej obszarów wypoczynkowych.

W wielu regionach Polski degradacja stanu ekologicznego zbiorników, ubożenie przyrodnicze i urbanizacja ich otoczenia oraz spadek walorów krajobrazowych, skutkują stopniowym spadkiem zainteresowania turystów takimi rejonami. Trendu tego nie są w stanie odwrócić różne zabiegi marketingowe oraz inwestowanie w infrastrukturę wypoczynkową (Chmielewski 2001, Kożuchowski 2005). Bez bogatej przyrody i atrakcyjnego krajobrazu rejon rekreacyjny nie może dobrze funkcjonować.

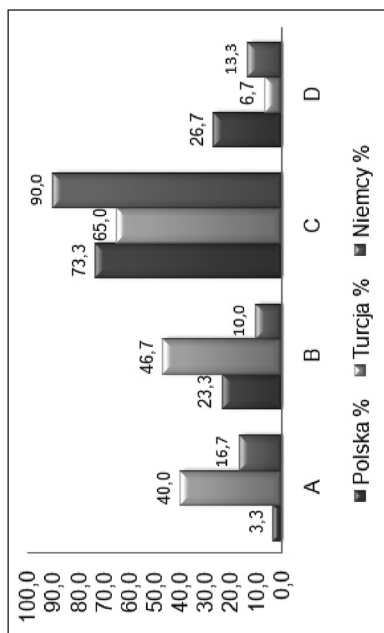
Przykłady rozwiązywania tych problemów w innych krajach Europy mogą być pomocne w planowaniu zagospodarowania nadwodnych obszarów rekreacyjnych i w zarządzaniu ich zasobami w Polsce.

Wnioski

1. Preferencje społeczne dotyczące jakości środowiska oraz oczekiwania dotyczące ogólnych zasad zagospodarowania nadwodnych obszarów wypoczynkowych okazały się w 3 analizowanych obszarach dość podobne, mimo znaczących różnic klimatycznych, gospodarczych i kulturowych krajów, w których przeprowadzono sondaż. Różnice w opiniach społecznych zaznaczały się głównie w odniesieniu do oczekiwanej oferty programowej wypoczynku.
2. Analiza porównawcza walorów estetycznych zagospodarowania nadwodnych terenów wypoczynkowych wypadła najkorzystniej w przypadku rejonu wypoczynkowego Cottbus w Niemczech, a zdecydowanie najmniej korzystnie w przypadku Zalewu Zemborzycyckiego w Lublinie.
3. Aby prawidłowo planować zagospodarowanie i przeprowadzać procesy rewitalizacji krajowych nadwodnych terenów rekreacyjnych, nie należy ograniczać się jedynie do lokalnych rozwiązań i potrzeb, lecz trzeba rozszerzać obszar zainteresowania na rynek europejski, aby dorównywać im standardami jakości, aby zachęcić do wypoczynku w kraju rodaków, a także przyciągnąć turystów z zagranicy.
4. Zagospodarowanie turystyczne zbiorników wodnych, jak i innych obszarów rekreacyjnych powinno opierać się na zasadzie szczególnej ochrony ich walorów przyrodniczych, wypoczynkowych i krajobrazowych oraz uwzględniać oczekiwania społeczne dotyczące jakości obszarów wypoczynkowych.

b.)

a.)

Ryc. 4. Struktura odpowiedzi na pytanie:

a.) Jaki sposób zagospodarowania terenów nadwodnych Panu/ Pani najbardziej odpowiada? A. Intensywne zagospodarowanie infrastruktura wypoczynkową i sportową dookoła zbiornika B. Zagospodarowanie tylko wybranych sektorów i ochrona pozostałych terenów (zachowanie w stanie naturalnym) C. Zagospodarowanie tylko niewielkich, nie eksponowanych w krajobrazie terenów, z harmonijnym wkomponowaniem obiektów wypoczynkowych w bogatą przyrodę D. Brak zagospodarowania, szczególnie lubię niemal dziewicze, naturalne tereny

b.) Co stanowi o atrakcyjności miejsc w których Pan/ Pani wypoczywa? A. Wysoki standard infrastruktury i usług B. Możliwość skorzystania z dobrze zorganizowanych, atrakcyjnych rozrywek C. Piękno przyrody i zdrowe środowisko D. Cisza i harmonia krajobrazu.

Literatura

- Chmielewski T. J., 2007. Struktura i funkcjonowanie krajobrazowych systemów ekologicznych Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego. In: Ostaszewska K., Szumacher I., Kulczyk S., Malinowska E. (eds.). Znaczenie badań krajobrazowych dla zrównoważonego rozwoju). Uniwersytet Warszawski; Warszawa: 419-438.
- Chmielewski T. J., 2001. System planowania przestrzennego harmonizującego przyrodę i gospodarkę. tom 1,2. Wyd. Politechniki Lubelskiej. Lublin: 23.
- Europejska Konwencja Krajobrazowa sporządzona we Florencji dnia 20 października 2000 r. Dziennik Ustaw z dnia 29 stycznia 2006 r., Nr 14, Poz. 98.
- Gruszczyński L.A., 2002. Elementy metod i technik badań socjologicznych. Śląskie Wydawnictwa Naukowe. Tychy.
- Kozak Ż., 2009. Standardy jakości krajobrazu Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego: identyfikacja, zagrożenia, propozycje ochrony. Praca magisterska wykonana pod kierunkiem T.J. Chmielewskiego.
- Kożuchowski K., 2005. Walory przyrodnicze w turystyce i rekreacji. Wydawnictwo KURPISZ S.A. Poznań.
- Krzymowska-Kostrowicka A., 1999. Kulturowe uwarunkowania oceny i waloryzacji krajobrazów turystyczno-rekreacyjnych. In: Pietrzak M. (ed.), Geoekologiczne podstawy badania i planowania krajobrazu rekreacyjnego. Problemy Ekologii Krajobrazu. Vol. V) PAEK; Poznań: 11-16.
- Szumański M., 2003. Rola badań ankietowych w identyfikacji potencjału wypoczynkowego miast. In: Pietrzak M. (ed.), Krajobraz – Turystyka – Ekologia). Problemy Ekologii Krajobrazu, Vol. XI; PAEK; Leszno: 223-230.
- Wejchert K., 1969. Miasto na warsztacie. Wydawnictwo Arkady.